

در هر اثر هنری است

در هر اثر هنری است و در هر هنر گوهری - گوهرها را در هنرها و هنرها را در آثار و آثار را در کتابهای دانشمندان میتوان یافت

خزائن انباشته از لئالی و گوهرهای درخشان (ادب پارسی) بویژه در گنجینه های علوم و فرهنگ اسلامی و همچنین معارف انسان‌پاشیان عرضه و بهره برداری است - این کار تحقیق و بررسی می‌خواهد نه ازان جهت که کلید آن خزائن و گنجها از دست ما بیرون رفته بلکه آشنایان بدانش و بینش تمدن ملی و انسانی و فرهنگ اسلامی هنوز در میان ما وجود دارند و مفاتیح کنونی درید آنهاست

البته غرض از آشنایان همه طبقات مردم از معلم و سخن دان و پیشه ور تا رانندگان تاکسی نیستند - نقطه عطف این مطلب بسوی کسانی است که در رشته زبان و ادب و علوم وابسته بآن کار کرده‌اند و معنی بحث و تدقیق و تحقیق را میدانند.

تحقیق عبارت از خواندن صفحاتی چند از شاهنامه یا گلستان و بوستان سعدی نیست بلکه صرف وقت و قبول زحمت در کمیت و کیفیت عناصر فکری و مایدهای علمی و نبوغ و اندیشه‌های بدیعی است که نویسندگان و شاعران و عارفان در نوشته ها و تالیفات و اشعار خود بکار برده‌اند و در نسج کلام چون زر ناب نمایان است .

بررسی در آثار ادبی باروش علمی سودمند است و مقصد و مقصود از این کار جوهر کشی تفکرات نغز و پرمغز و بدیع میباشد روش علمی باید منطبق با عقل و تجربه و وقوف باحوال و اوضاع و میزان معرفت اهل زبان و تجزیه و تحلیل جریانها و رویدادهای تاریخی باشد .

برخی کوه‌نظران گذشته‌ها را ازد و جهت درخور اعتنا نمیدانند با اینکه عوامل موجوده زمان حال و استقبال در آثار گذشتگان نهفته است و بروبار درخت علم در روزگاران ماضی ریشه دارد و سلسله‌موالید بهم پیوسته و هیچ معلولی بی علت و هیچ فرزندی بدون پدر یا مادر نیست .

بی‌اعتنائی بتاریخ نتیجه‌اش سرگردانی و ناتوانی در کشف حقایق علمی است و درست نفی زمان و آثار گذشتگان مشابه نسلی است که نخواهد پدر و نیاکان و شجره خانواده و طایفه و ملت و نژاد خود را بداند - این چنین نسلی مانند بیماران روانی هستند که بر اثر ضربات وارده شخصیت و هویت و شناسائی خود را از لحاظ معلومات مغزی از دست داده‌اند و نظایر آنها بعد از جنگ اول و دوم بین‌المللی در قرن بیستم (نیمه اول) در جوامع غربی فراوانند .

پدیده‌های روحی از پیکارهای جهانسوز (۱۹۱۴ - ۱۹۱۸) ۱۹۳۹ - ۱۹۴۵ دو نتیجه ناگوار در برداشته یکی ناتوانی اقتصادی و عصیانهای روانی و بحرانهای موحشی است که نمونه‌ها و مثالهای فراوان دارد دوم عداوت و خصومت ذاتی است که در نسل جوان نسبت به سنن و عادات و عقاید و آئین و تمدن گذشته حلول کرده زیرا نابسامانیها را مولود این عوامل میدانند در صورتیکه اگر از منابع مادی و مدنی گذشته‌ها چشم پوشی کنند و روابط خود را از همه جهت با تمدن موجود مقطوع نمایند امکان ادامه حیات برای آنها میسر نیست برای آنکه از تبحر به‌های زندگی اقوام ماقبل تاریخ که در طول سالهای متمادی بدست آمده محر و مند تلاشهای فوق قدرتهای تسلیحاتی و استعماری به صور گوناگون هم مزید بر علت است و پیکارهای خانمان بر انداز و شعله‌های فتنه‌ای که در مناطق مختلفه افروخته و در معنی تصادم و آتش سوزیهای نیروهای تجاوز طلب است که دوام این سیاست خود عامل تشدید بیماریهای روانی و اخلاقی و موجب سلب آزادی برای بشر در تمام جهات مادی و معنوی و اندیشه‌ها

والهامات شخصی و خصوصی است.

وجود بیماریهای روانی که گاهی بعنوان پدیده‌های نوعافلان را هم به تکاپوی جنون و ادا میسازد .

همه این عوامل که نطفه و هسته آن در خارج از حدود منطقه سالم کشور ماست نباید موجب شود که جوانان ما هم بگذشته‌ها بی‌اعتنا یا فراموشی را پیشه خود ساخته بیاد عصر حجر سرود و آواز بخوانند . البته برای چند روز یا چند ساعت میشود عربده سرداد و بسوی تقلید گرائید و تا آب و نان در سفره پدراست مستی و سرخوشی را پیشه کرد و جان او را بلب آورد اما دوران این شیدائی کوتاه است .

در هر حال میراث پدرخواهی علم پدر آموز

این میراث علائق سیاسی و قومی، ارضی و زبانی و مذهبی و عواطف قومی و ملی ما است و نیروی ملیت ما جز اینها نمیتواند باشد غرض از پیش آوردن این سخنان بحکم الکلام بجر الکلام بحث در لزوم تحقیق و تدقیق در آثار و تصانیف و مولفات بزرگان ایرانی در فرهنگ اسلامی است .

تحقیق و مکاشفه بدون مطالعه و فرصت کافی میسر نیست همانطور که استخراج گنجینه‌های بحری و معدنی مستلزم کاوش و شناسائی طریق عمل و اشنائی به علوم و فنون خاص این رشته مهم اقتصادی و بهره برداری است .
تحقیق با نقل قول یکسان نیست.

صرف اوقات برای مطالعه و بیان مطالب نویسنده یا گوینده کاری است که نواز ضبط صوت بدون فراموشی و اشتباه و لغزش از عهده برمیاید.

مطالعه گفته‌ها و آثار پیشینیان از چند قرن پیش‌تر از دوره معاصر گرانیهاست کتابها و رسائلی که از بزرگان علم و ادب بیادگار مانده همه ذیقیمت و سند مهم بر قوت تعقل و ذكاء نژاد ایرانی است و بیش و کم نیز در معارف گیتی رسوخ و نفوذ یافته‌است

در این مقال گلستان سعدی (مشر فالدین مصلاح بن عبدالله سعدی شیرازی مورد نظر است بحث در تاریخ زندگی سعدی در این جا زائد است زیرا بزرگی و اهمیت و اعتبار و شخصیت در آثار و افعال و افکار است نه در کیفیت و کمیت سایر مسائل خصوصی

سخنبدانی و بلاغت سعدی که از بزرگترین گویندگان و سخنندانان زبان فارسی است مورد قبول است و در فصاحت و صنعت سهل و ممتنع و انسجام پایگاه کلام او عالی و در ملاحظت و عذوبت و شیرینی گفتار و اسلوب نغز و بدیع و قوت بیان و قدرت اداء معانی در میان شاعران و نویسندگان بی نظیر است و برستی هفت کشور نمی کنند امروز بی مقالات سعدی انجمنی

سعدی بواسطه مسافر تهای طولانی و سیاحت در اغلب شهرها تجارب فراوان اندوخته کتاب بوستانش دستور زندگی و حکمت علمی و قواعد سیاست و جهانداری و شرایط عدل و احسان و دانش و ادب است و کتاب گلستان بهترین نمونه و سرمشق انشاء فارسی است و خزانه‌ای از مردم شناسی و علم الاجتماع.

این مطالب همه در مورد خود درست و پذیرنده است اما چرا بموقع از آن بهره برداری نمیشود؟ آیا نباید از خرمن فضل و دانش دانایان در مسائل اخلاقی و جامعه شناسی و موضوعهای علمی الهام گرفت!

اینک طرح سخن

سعدی در پایان دیباچه‌ای که بر گلستان نوشته این تالیف نفیس را که حاصل مطالعه سالیان متمادی جهانگردی و سیر آفاق و انفس او است بهشت بساب تقسیم کرده است.

باب اول در سیرت پادشاهان   باب دوم در اخلاق درویشان

باب سوم در فضیلت قناعت   باب چهارم در فوائد خاموشی

باب پنجم در عشق و جوانی   باب ششم در ضعف و پیری

باب هفتم در تاثیر تربیت   باب هشتم در آداب صحبت

لیکن در هر باب ابوابی از معارف انسانی در تلوح حکایاتی گیرنده و مغناطیسی

در سلك عبارات کوتاه و شیرین و دلچسب بچشم میخورد .

برخی سعدی را مانند سکه طلائی دیده اند که دو چهره مختلف و شاید دو

صورت مخالف دارد این مطلب را باید در روح اجتماع مطالعه کرد زیرا جامعه در يك حال

و عقاید و کردار و گفتارش بر يك منوال نیست با همه تضادها و ناسازگاریها باز هم اجتماع-

اجتماع است و شایان مطالعه و تحقیق و سعدی جامعه شناس بوده بزرگترین دستاویزی که

برای عیب جوئی درباره سعدی یافته اند جمله « دروغ مصلحت آمیز به از راست فتنه

انگیز می باشد » این مطلب را اگر خارج از حکایت اول باب اول و بصورت يك

دستور کلی بررسی کنیم البته مورد قبول عقل و خرد نیست لیکن اگر در قالب داستان

مطالعه نمائیم وجدان و ملکه انسانی بما حکم میکند که در مقام مصلحت جوئی

برآمده و غضب و فتنه را بیشتر روشن نسازیم .

سعدی يك عالم ایمان و اخلاق است و معتقد است هرگز سخن نسنجیده نباید

گفت .

تا نيك ندانی که سخن عین صوابست   باید که بگفتن دهن از هم نکشائی

گر راست سخن گوئی در بند بهائی   به زانکه دروغت دهد از بند رهائی

و این مطلب در مقام حقگوئی و صلح و صفا و اخلاص و پاس عدالت است .

در سال ۱۳۱۶ شمسی (۱۳۵۶ قمری که موضوع جشن هفتصدمین سال تصنیف

گلستان در میان بود .

مقالاتی در روزنامه یوهیه کوشش نوشتیم که بصورت کتابی بنام (تعلیم و تربیت

در نظر سعدی) منتشر شد و به متابعت از تقسیم بندی گلستان آنرا بهشت بخش طبقه

بندی کردم .

بخش نخستین روش پرورش ۲- دانش و کوشش ۳- اخلاق ۴- تصوف در نظر سعدی ۵- مسافرت و اقتصاد ۶- عشق و خانواده ۷- پرورش افکار بدیع ۸- اندرزهای حکیمانه نسخ. این کتاب نایاب است تا آنجا که برای مراجعه خودم نیز غیر از یادداشت‌های مدادی پراکنده وسیله‌ای باقی نمانده . (۱)

- ۱- این تألیف بعد از انتشار مورد توجه وزارت فرهنگ و معارف خواهان قرار گرفت و بخشنامه‌ای صادر شد که در مدارس مورد مطالعه واقع گردد .
- ۲- دانشمند محترم جناب آقای علی اصغر حکمت در سال ۱۳۲۱ در موقعی که وزیر بهداری بودند تألیف مزبور را ملاحظه و شرحی در موضوعهای مفید و سودمند کتاب مرقوم فرموده‌اند .
- ۳- فاضل فرزانه آقای مرتضی فرهنگ (ترجمان الممالک نیز شرح موثر و جامعی در ارزش ادبی این تألیف نگاشتند که در جراید همانوقت انتشار یافت .
- ۴- خاورشناس مشهور (پروفیسور سینا) از بنگاه (بیسلکوروما) نامه بعنوان مسیو فرانسوا ملک کرم مدیر روزنامه (مسأله ، دوتهران) مرقوم و اشعار داشتند که کتاب تعلیم و تربیت در نظر سعدی را در برنامه پارسی سازمان علمی قرار داده‌اند .

مملکت حیره که باسم پایتخت آن شهر حیره نامیده شده در زیر سلطنت ملوک لخمی یا منازره در سواحل جنوبی فرات تا بادیدشام و کویر نفوذ داشته و در واقع میان عراق و داخله عربستان واقع بود.

(تاریخ پرویز تا چنگیز)